

ВЕСНА АЛЕКСИЋ

**КАЉАВИ
КОЊ**

ПРИЧЕ ИЗ СЛОВЕНСКЕ
МИТОЛОГИЈЕ

ПЧЕЛИЦА

ПЧЕЛИЦА ИЗДАВАШТВО ДОО
ЧАЧАК, 2018.

САДРЖАЈ

У детињству света	4
АПРИЛ – Прича о богињи Весни	5
Лажитрава	6
МАЈ – Прича о богу Јаровиту	11
Чобанин звезда	13
ЈУН – Прича о богу Световиду	16
Каљави коњ	18
Коришћена литература	23

У детињству света

Дојахао је у Европу један велики народ, у коме је било доста риђе косе, бучног весеља, песме и сете. Остали су записи о њему као о благом, мирољубивом племену које је гледало своја посла, а опет, некако брзо, већ у шестом веку, запосело је готово половину данашње Европе. Да не ситничаримо сад како и зашто, наши преци су у питању, зато нас и занимају и зато им неке ситнице морамо прогледати кроз прсте.

Од тог пристиглог великог племена потичу сви данашњи народи словенског порекла: Руси, Пољаци, Чеси, Срби, Хрвати, Словенци, Бугари...

У ретким записима из тог доба постоје подаци да су Стари Словени били снажни и лепо грађени, да су се радо купали кад су излазили пред своје богове, и то мора бити да је било . у. јер, били су веома побожни. Заиста, имали су пуно богова, рангираних по важности, имали су и богиње и све су их волели, мада се, по предању, и понеком ретком спису, може закључити да су изнад свега обожавали - светло и ватру. И песму, и вино посебно...

Дакле, Стари Словени нису били освајачи, нису хтели ништа туђе, бавили су се земљорадњом и сточарством и припремом великих забава и светковина. Некада за њих није било повода, што је најбоље од свега! Људи који пуно раде морају и да се забаве. И мало да попију, што да не?! Е, кад смо код забаве, ту је и чувена словенска КАЖА. Мала, обична реч, симпатична и необична, сложићете се, али за нас, потомке светлопутог народа, врло битна! Ево зашто...

У време кад овај народ почиње да расте, а народи расту као и деца, и свест им се развија налик дечјој, е, ту словенска кажа има велику улогу. Сви тадашњи европски народи имали су своје детињство и све истине овог света доживљавали и откривали кроз мит. Један од историчара записао је да се појава мита поклапа са детињством човечанства и да је мит несавршени израз људског духа који мисли.

Тако су и наши пра-пра-преци откривали и присвајали свет кроз митске слике, лепе и бајковите.

Као што и други народи имају своје митове, тако их имају и Стари Словени, и они су сачувани у њиховој КАЖИ. У њој је постојало све што су знали, од песама, загонетака, пословица, до дивних представа и прича о боговима у које су веровали. У КАЖИ је тако остало благо, у њему чудна бића умилна и застрашујућа; читав један разноврсни свет чуда, који се преносио с колена на колена, до данашњих дана. И сви имамо ту клицу, тај запис својих предака, сви имамо ту потребу за чудесним језиком старог света, чак и данас док јуримо по интернету не бисмо ли сазнали нешто о себи. Јер, ако желимо то да знамо, онда морамо знати понешто и о њима, Старим Словенима.

Наука се понекад не слаже с многим подацима који су се усмено пренели до дана данашњег, и богме, лепо сачували. Научници кажу да уметничка обрада старих митова не служи ничему, чак тврде да неки богови, о којима је остало сећање, нису ни постојали. То је научничка ствар.

Књижевност, пак, омогућује путовања посебне врсте. У њима нема истинитог и неистинитог. Има маште и жеље да се оде у далеке светове. Један од њих, далек, који је мене примамиио да прочитам неке научне књиге, јесте свет наших предака, који је, иако прилично магловит и тек слућен, ипак - непроцењив. Пронашла сам у њему богове и митове о којима ништа нисам знала, и баш су ми се допали. Народ који је обожавео светло и ватру, а и по старим записима, несклон систематичности и реду, народ који је био представљен као само срце на културном телу Европе - мени је бескрајно занимљив и драг. Није важно што је дуго, дуго био неписмен и немаран да сачува своја открића, ипак ми се свиђа.

Довољно је то што се клео у светло да га и ви заволите.

АПРИЛ – Прича о богињи Весни

Ако се нађете у јужној Русији у време празника Младенци, будите сигурни да ће вас вредне домаћице послужити колачем који има облик птичице раширених крила. Тај колач се зове ЛАСТОВЧЕК, пече се у част првих ластва које долећу с југа и означавају да пролеће стиже. Код потомака Старих Словена, верујте, ни данас нема човека који би ловио ласту или јој нарушио гнездо. Напротив, срећном се сматра свака кућа под чијим кровом се угнезде ове птице, као јасан и опипљив знак победе сунца над хладноћом. Насупрот томе, лош знак је песма кукавице, уколико се зачује пре ластиног цвркута.

Ово није празноверје већ део великог заједничког мита Старих Словена, с којим је повезана богиња пролећа и првог светла, по имену Весна. Све то вас неће чудити ако сазнате да се свака година код Старих Словена рачунала од првог пуног месеца мартовске равнодневице, што се поклапа и са почетком савремене, западњачке, астрономске године. Било како било, наши преци очигледно, нису волели зиму и хладноћу, која је доносила болести и озбиљне бриге око прехране и грејања, па су пролеће врло бучно прослављали.

Прва зелена трава, звончићи, јаја бојена у црвено, меденчићи, празници Врбица, Цвети и Младенци, птице које долећу, прве жуте главице маслачка... све су то били знаци да пролеће стиже, и сви ти обичаји, касније пренети и у хришћанство, трају до данашњих дана.

А ко је била та Весна, толико слављена и позната?!

Још као дете, чула сам да моје име потиче од имена словенске богиње пролећа, која је у народу остала упамћена као светло божанство. Стари Словени, а богме и њихови потомци, своје кћери су називали овим именом.

Тако у родослову тог имена дословце пише: име словенске богиње пролећа и младости узето је у народу за лично име. Поред овог митолошког, шире старословенско значење речи Весна је - пролеће, светлост, свитање.

И нису само словенске девојчице добијале њено име. У Словачкој се пролеће и данас назива ПРВЕСЊА (PRWESNJ), а месец април, који се некада давно звао ЦВЕТЕН или ЛАЖИТРАВА, приписивао се њој, лепој богињи коју су наши преци замишљали с дугом златном косом. У појасу хаљине јој је било уплетено прво зелено биље, а у коси је носила, разумљиво, баш прво пролећно цвеће. Стари Словени су је називали миришљавом и лепом богињом, па и девојчице, које су по старом обреду њој излазиле у сусрет, певајући специјалне песме - биле обучене у лаке и лепршаве хаљине. Надајмо се само да им није било хладно, а и ако јесте, издржавале су то јуначки, јер је велика част припадала управо њима, као и кући која је имала задатак да их после обреда угости и послужи топлим чајем и колачићима.

Пошто је богиња Весна била тако љупка, јасно је да је имала и своје удвараче међу боговима. Стари Словени веровали су да се два важна бога отимају за њену наклоност. Стрибог, управљач и господар ветрова, и млади бог Јаровит (Геровит) - бог пролећног изобиља и раста. Стара предања су наклоњенија Стрибогу, који је Весну, наводно, доносио на својим рукама, заправо на крилима топлог ветра по имену развигор.

Морам да напоменем како неки научници мисле о Весни другачије: нису баш сигурни да је све то било тако. Поједини чак и оштро поричу Веснино место међу боговима, док јој у неким крајевима дају само улогу шумске виле која воли да се шета поред воде. Било како било, топлота првог сунца, која је обнављала живот, будила биљке и шуме, неопходне за летину, дивљач, стоку, и људски живот, наравно - сасвим је извесна и увек јој се сви радујемо.

А ти дани, кад дневно светло почиње да јача и дуже траје, кад се пуни Месец на небу, кад замирише земља и дуне топли ветар... ти дани су увек најлепши без обзира на недоумицу можемо ли их назвати Весниним с правом или не.

Дивно је чекати их.

Лажитрава

1.

У хладној мартовској ноћи чинило се да је цело село поред речице Спри у дубоком сну.

Све кућице на високим ногама поређане, уз саму воду, биле су заоденуте модром тамом, коју су, каткад само, разбијали брзи бели облаци, ношени олујним ветром.

Није било ни зрака месечине, ни сјајне звезде, ни прозорчета које светли кроз дебелу таму.

Тешким небом, као тешком бригом, био је заоденут свет.

2.

Ипак, нису сви спавали.

У кући сиромашног ужара, поред огњишта на којем се тиха ватра никад није гасила, препирале су се три кућне виле, чуварке ватре, хлеба, ткања, деце и дечјих снова.

- Кажем вам, много касни! - рекла је најстарија вила Вана. - Брашна има још само за две вреће, медовине тек да се каже да има, нешто мало водљике¹, здела масла и понешто усољене рибе...

- А шта ћемо кад најстарија девојчица изађе да пева вјосњаки², и ако одаберу баш ову кућу за гостопримство? - уздахнула је друга вила, Дрена.

- Молим, без жалопомагања! - побунила се трећа, најмлађа вила Најда. - Да је она нека добра и лепа богиња, већ би стигла и не би пустила ови оштар ветар да нас гризује вако дуго...

- Најда! Опет гунђаш! Иди обиђи и покриј децу... и немој кришом да би ти гризовала нешто, јер нема довољно хране ни за укућане! - рекла је строго Вана.

Вила Најда, мрмљала је за себе: Њих две само заповедавају мени што сам ја мала вила и не лажуцкујем баш ништа, него им све речем како јесте... Гле, гле... ова мала, како се само преврће по банаку, канда сањава нешто, глупа мала девојшканица... гле како се у сну смејуљкује...

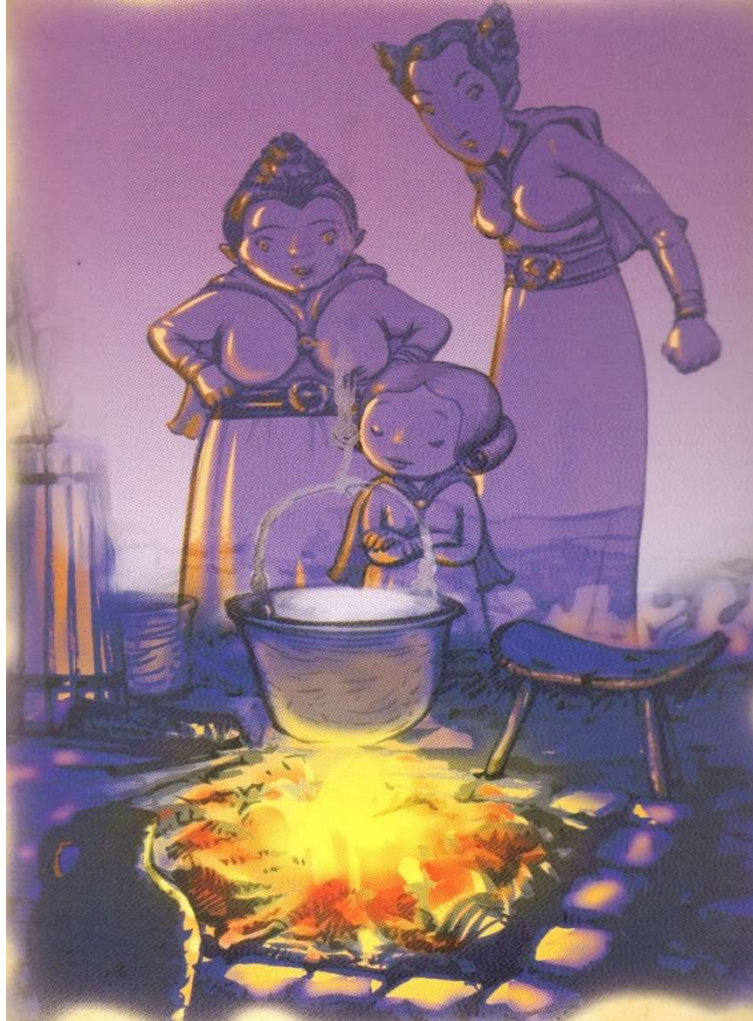
3.

У истој дубокој ноћи, која је старила уз фијук ветра, ни сеоски жрец³ није имао сна. Поред слабашног пламена воштанице, мрмљао је речи своје велике бриге:

¹ Водљика је безалкохолно пиће које се припремало од дивљих Плодова јабуке, крушке, боровнице.

² Вјосњаки су песме које су певане с краја марта, у част доласка пролећа и богиње Весне, чим би прво сунце засијало. Тада су, лако обучене девојчице изашле из кућа говорећи и певајући како хитају у сусрет Весни. Кад би дошле на крај села, оне би кликтале и скакутале ударајући се рукама, па би се поново враћале у село објављујући долазак Весне. Једна кућа преузимала је тада гостопримство за њих.

- Ето, појели смо и меденчиће, намењене младима, који су тек ступили у брак... и пожелели смо им срећу. И лутку Морану смо бацили у речицу да мраз и студен и болест однесе... Ево, и Месец је почео да се пуни, а кад се у куглу створи, треба да почну Веснини дани... А где је Весна? Зима је била дуга и хладна, и уморила је и старо и младо. Песма нам је већ постала невесела и вино у нашим пехарима је промрзло... Скини кацигу, Стрибоже, и донеси нам Весну на рукама топлог ветра, хајде, време је...

4.

Негде далеко на југу, далеко од села на речици Спри и од девојчице осмехнуте у сну, једну ласту је засврбело перје.

Замахнула је крилима и зацвркулала:

- Кључ! Ја морам однети кључ мојој девојчици, ове године она пуни тринаест и креће с поворком да пева вјосњаки. Морам да се вратим свом гнезду и девојчици!

¹ Жрец је био чаробњак који је обављао свештеничке послове код Старих Словена. Био је то многобожачки свештеник. Руководио је окупљањима људи која су, уз молитве и жртве, била посвећена боговима. Заоденут белим огртачем, жрец је имао дугу косу и штап у руци.

- Не лудуј! Облаци су прекрили свет. На северу је још хлад- но - зацврктале су остале ласте... -
Рано је још за повратак. Пострадаћемо!

- Али, молим вас! Молим вас да кренемо! Моја девојчица ме сања и зове у сну. Жели да пева
вјосњаки... а како ће без мене?! Код мене је кључић њеног чуда. Молим вас! - цврктала је ласта.
Али, јато је остало неумољиво.

5.

Два важна бога су увек уз богињу Весну. То су Геровит, њен заштитник, и Стрибог, који је сваке године доноси на својим рукама, да нам подари светло и топлоту, да крене природа, цвеће, биље, пољски радови... - започела је причу вила Вана.

- Ја л' она толико фина да не може да нам дође сама, а да притом не окасњује? Нека се госпојца очијукари и са три бога, али нека се ова деца не смрзавају, то имадем да речем - наставила је мала вила Најда. - Ја л' она најстварничкије толико важна?

Старе виле су се насмејале.

- Она је богиња почетка. Без ње неће почети свето пролеће и немој да си љубоморна! Она, Весна, говори лепо и правилно, а не као ти, мала вило...

- Како говори? Како? - наљутила се Најда, задигла своју хаљиницу и лупила ногом о под.

- Говори летом пчела, говори шумом кише, кикотом деце, блејањем јагњади, мирисом цвећа, говори зрацима топлог сунца... тако Весна говори.

- Пих! - одбрусила је Најда.

- И никад, баш никад не каже пих! - насмејала се Дрена и помазила Најду по риђим локнама.

6.

„Кренућу сама пред свитање“, одлучила је ласта.

А онда се мало уплашила.

Неки опрезни, сумњичави гласић зацврктао јој је у мислима:

- Потребно ти је неколико дана непрекидног летења до куће, да пређеш море и планине, бројне реке и шуме. Бићеш сама, то није лако. Шта ћеш јести? Где ћеш заноћити? Знаш ли, уопште, пут до куће?

Заборављаш да постоје и птице грабљивице, и многе звери, и опасности за твоје мало тело.

Јеси ли добро размислила шта те чека?

„Нисам размислила“, хтела је да зацвркуће ласта и отклони тај цвркут сумње.

„Нисам размислила, али одлучила сам, па шта буде! Моја девојчица ме је звала у сну. И то ми је довољно.

Полетећу!“

7.

Ласта је полетела у свитање.

Кренула је преко мора ка венцу планина на истоку, куда су је понеле ваздушне струје. Само им се препустила и летела је мирно, без осећања усамљености и било какве зebње.

Летела је без одмора, док се није докопала копна. Тада је приметила како се предео под њом мења.

Кроз беле облаке, који су се све више тањили и издуживали, изненада је снажно просинуло сунце.

Ласта је осетила још већу снагу у крилима.

Било је већ касно поподне кад је најзад решила да застане поред великог извора воде. Слетела је и халапљиво се напила свеже гргораве воде.

А тада је приметила звончић. Плав. Процветао. Нахерен.

Па још један звончић.

Па још један.

И још један.

Море плавих звончића прекривало је ливаду. Њихали су се на топлом поветарцу и звонили ситним, треперавим, свиленим звуком, од кога је мало птичје срце и само ситно зазвонило.

8.

Пред ластом се изненада створила лепа дугокоса девојка с венчићем на глави. Била је у белој хаљини украшеној свежим цвећем закаченим о појас.

Осмехнула се птици и испружила десни длан.

- Добро дошла, ластице, чекала сам те!

- Ја сам, овај... ја сам кренула код моје девојчице, сасвим обичне девојчице у село поред речице Спри... - зацвркутала је ласта.

- Знам - одговорила јој је девојка. - Знам да си прелетела данас море због њеног сна. Све знам.

Дођи слободно на мој длан.

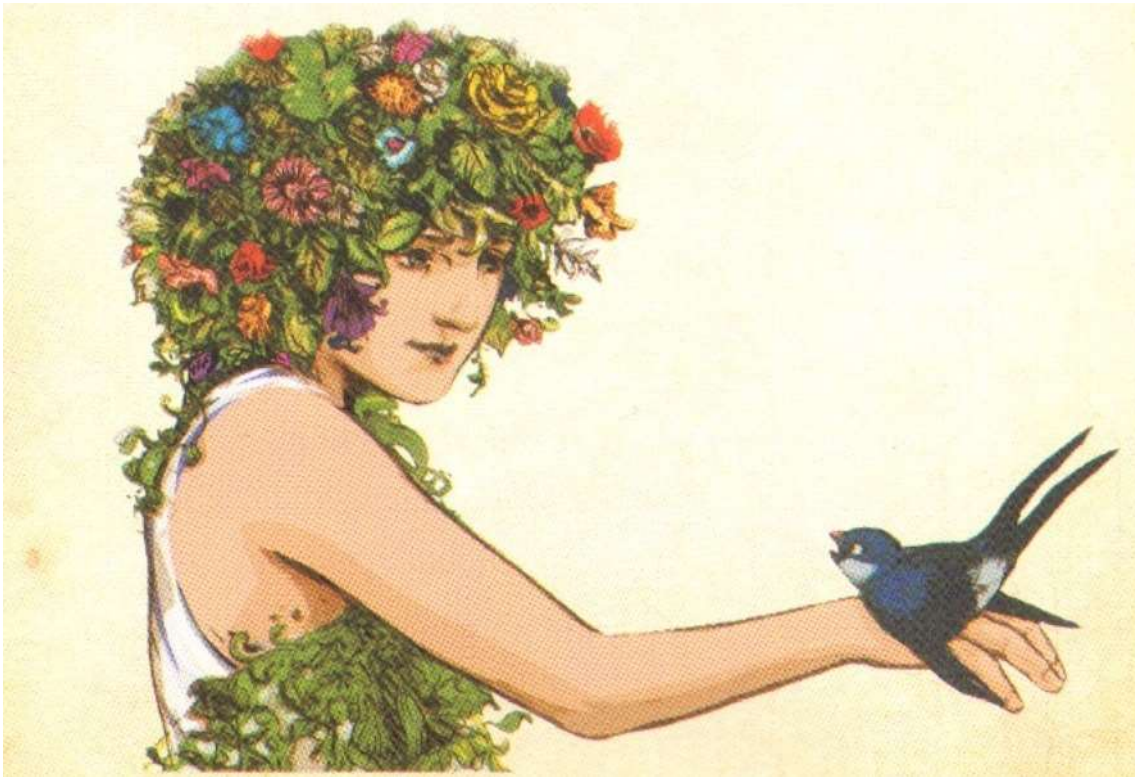
Без оклевања, ласта јој је слетела на руку.

- Хтела сам да видим твој златни кључић - опет је рекла девојка.

- И, је л' га видиш? - упитала је ласта.

- Не, наравно! Не видим га зато што је он невидљив! Знам. Али зато видим море које си превалила због њеног сна, видим твоју снагу и дуг пут који те још чека. И видим твоју храброст којом доносиш одлуке у трену, срцем! То видим! И због тога, ниједно пролеће више неће отпочети без тебе, света птичице! Хајде сад поједи нешто, па настави пут! - заповедила је девојка и понудила јој из другог длана златне мрвице.

-То је божански медени колач за путнике који одлазе далеко. Враћа им снагу и окрепљује срце - рекла је једноставно.

9.

Тек кад је полетела, ласта се сетила важног питања које је, у узбуђењу, заборавила да постави. Осврнула се, махнула репићем и упитала девојку: - Нахранила си ме и благосиљала, а не рече ми ко си ти?

- Ко сам? - осмехнула се златокоса. - Била сам извор са ког си се напила воде, била сам звончић плаветни за тебе... била сам онда длан за твој одмор. Сад ћу бити кочија од тог ветра и дан и ноћ, све док не стигнеш на одредиште свог пута. Бићу река и трава, бићу ти цвеће и сјајна звезда, и песма вјосњаки бићу, и бићу у гласу твоје девојчице... ето ко сам ја!

10.

Ласта је већ пловила кроз топли ветар испод пуног месеца, кад је, треће ноћи свог лета, угледала тамне контуре кровова поред речице Спри. Село је опет било у дубоком сну... или се то само чинило...

- И шта је рекла наша домаћица кад је, изненада, у остави пронашла врећу брашна и ћуп меда? - упитале су виле Дрена и Вана малу вилу Најду.

- Цикнула је од среће и рекла вако: „Што је лепушкasto што сам посве заборавила на ово брашно и овај мед. Дивота! Сад ћу да умесим брдетину од колачи, за децу вјосњаки и за моју кћер међу њима..." Баш тако је рекла, а не зна да сам јој ја довукла отај мед чак од ливадских вила оних цицијешки... и да ћу за отај мед морати пет дана да им спремам њихове неуредне ливадске кућерине... И могу још да вам речем да сам успут, кад сам теглила те вреће, угледала они будалести цветовчић како је промолио своју чупаву, неочешљану главу жуте боје ко што је твоја коса, Дрено...

-Маслачак! - узвикнула је Дрена. - Стигао је! Маслачак! Стигла је Весна! Готово је са зимом! Дрена је дохватила Вану око струка и обе су запевале и заиграле: - Једна другарица треба... једна другарица треба с нама да пође... Хајде, Најда, научићемо и тебе речи вјосњакија!

Најда је одмахнула главом:

-А, не, не... слаба сам ја с речи и с песму... али колача ће да бидне брдетина и то је важно због ови деци! Идем да им обиђем сан и да им шанем у увце како су и маторе виле изненада пошашавиле, што је сигуран знак да је пролеће ту!

МАЈ – Прича о богу Јаровиту

Ако замислите ведро небо окићено звездама, и уз њих Месец, који их чува окупљене као своје стадо - добили сте једну од лепих митских слика Старих Словена.

Код наших предака, бити чобанин, представљало је важно и моћно занимање; значило је имати стадо стоке које се чува на пашњаку. А стадо је већ било - богатство!

У основи сточари и ратари, наши преци, веома су се радовали пролећном благостању: бујање вегетације, множење стоке, засејане њиве... све је то стварало сигурност да неће бити оскудица сваке врсте, поправљало расположење и давало повода за разна славља којих се они нису либили. Напротив! Славило се и прво поједено јагње, уз обичај да се оглодана плећка изнесе пред кућни праг, па кад се на њу накупи мноштво мрава, онда би домаћин куће рекао: „Нека буде толико јагањаца у мом тору колико је мрава на овој плећки!"

Овај обичај који се догађао у мају, само је део прослава које су организоване у част бога Јаровита, врховног пастира, множитеља и заштитника јагњади! По предању, ово је био млад и моћан бог, јер је управљао сваким растом и размножавањем, свеколиким зеленилом на земљи и плодовима које даје природа. За сваки случај наши преци дали су овом богу и неке важне ратничке улоге, јер су с пролећем и топлијим временом почињали често и ратни сукоби. Постојала су племена која нису волела да гаје стоку и раде на пољу, па су упадала на словенске територије, подручја и села да пљачкају. По предању наших далеких предака, кад би се кренуло у војни поход, само је старешина смео да уђе у храм, да скине мач са кипа посвећеног Јаровиту и да га покаже војсци! То је било важно за морал ратника, а важило је и као знамење победе. Мора се рећи да нису сви богови имали храмове, многима од њих Стари Словени су се молили у природи: поред неког извора, у лугу, по виноградима, испод храстова... и поред ватре. Пошто су обожавали ватру, она се одржавала у центру сваког села: гашена је само за време ратовања и паљена после њих, нарочито после победа.

Тако је бог Јаровит (у неким крајевима зван Геровит, а има података и о богу Јарилу, о коме ћемо посебно) имао своја знамења у виду штита и мача, што значи да је био ратни колико и ратарски бог. Ово друго би се могло објаснити и податком да су га звали и змајоборац, због ратовања са алама да би се обезбедила плодносна киша усевама. То је био, такође, подухват за који је Старим Словенима био потребан бог. Пошто нису знали за неке законе физике и нису имали метеорологе, а ни противградне ракете, има- ли су богове - змајеве који би узлетали у небо да се боре са градоносним алама. Један од љутих бораца за словенске усеве био је млади Јаровит, који је потпуно оправдавао своје име. (То име потиче од речи „јар" - што значи жесток, ватрен.)

Постоји и романтична страна у сећању на овог бога. Сматрало се да баш он отвара капије пролећа, и све девојке, дотеране и очешљане, излазиле су на поља да би му исплеле венце од цвећа. Њима су китиле изворе и бацале их низ реку, са жељама да млеко крава, оваца и коза - потече као

река! Не зна се тачно да ли су тад мислиле и о својим љубавним проблемима, али вероватније је да јесу. Кад смо већ код љубави, има сећања и на слављење бога Јарила, који је директно бог плодности и множења код Старих Словена. Негде, у неким крајевима где су Стари Словени живели, славио се само он, Јарило! Житељи су чак правили лутку с његовим ликом и организовали народна весеља у којима се баш није много марило за лепо и пристојно понашање. На срећу, то је трајало само неколико дана, после чега се није злопамтило: ипак, славила се млада, пролећна сила и чулна љубав!

Постоји веровање да су Јаровита славили тадашњи оружари и колачари.

И деца, наравно, која на поселима, где се певала и говорила словенска кажа, нису смела много да запиткују.

Чобанин звезда

1.

- Палим сад прву ватру за Јаровита, Јарила нашег, ватру младу и прастару, као што је и он, млад и прастар бог, који обнавља живот сваког пролећа, као што је и Месец што ће изаћи млад и прастар - рекао је жрец и бацио бакљу на гомилу сувог грања.

Пламен је одмах избио и запуцкетао слатким звуком кроз полутаму, а Мрња је уздрхтао.

Истог грена, запалиле су се ватре и на околним бреговима. Окружене древном храстовом шумом и заставама, младим ратницима и девојкама, означиле су прво вече прослављања младе пролећне силе.

2.

Тешка срца, скинуо је куварску кецељицу и окренуо се да пође кући.

Није желео да сачека опомињући поглед оца или стрица.

За дечаке као што је он, није још било места ни у вину, ни у песми, а ни у кажи одраслих.

3.

На повратку, за Мрњом скакутао је Месец.

-И млад и прастар као бог - понављао је Мрња жречеве речи.

Знао је већ сва Месечева преображења и сва места на којима је излазио. Што му је сјајнији и већи трбух бивао, све је касније излазио, померајући се ка истоку, истом путањом, без одступања.

Знао је Мрња и обичаје звезда. Што је Месец, њихов чобанин, бивао старији, оне су крупније постајале! Пуно, пуно тих сјајних трешања палило се на небеској крошњи... небројених као травки, као птица, као лишчица, као латица, као мрава...

Мрави! Чак су и они тачно знали свој посао и своје путеве, видео је Мрња. Данима су се гостили на јагњећој лопатици коју им је његова мајка оставила говорећи: „Да буде јагњади као мрава!"

Мрња није разумео како и мрави, и звезде, и Месец тачно знају шта им је чинити, и кад, и како!

„Неко их је томе научио", тако му је изгледало. „Неко их је томе научио одавно", мислио је. А њихово је било само да памте!

4.

Мрњин отац и стриц памтили су дане кад је бог Јаровит позајмљивао свој мач и златни штит за рат и одбрану од ратоборних Авара.

Ишли су у потеру за њима данима, у галопу. А онда су се враћали гладни и ознојени, и настављали да раде на њивама и у виноградима, шкрти на речима. •

„Јунак је онај који прича о змајевима и аждајама с којима се тукао", мислио је Мрња, „а не који окопава виноград."

Или још горе, који прави колаче!"

5.

Кроз велике прозоре кнежеве кухиње проливало се сунце, као млеко.

Неколико девојака, куварских помоћница, ужурбано се кретало око кипућих лонаца и тепсија.

Заповедала је округла и бучна Касија, куварева жена:

- Само неколико капи врелог млека успи у масло и мути, Мрња! Има да буде масло ко облак! И још ће да се чуде гости из околних села и тражиће да им рекнемо тајну и врачку... Али ми је нећемо одати! Ја ћу да рекнем да је колаче учинио витез златних руку, а то си ти, дечаче! Ех, није мој Југ погрешлио кад те је узео од оног тешког чобанског посла! И немој да би жалио икада!

Нагнут над тесто, Мрња је обликовао колаче за друго вече ратничке гозбе изнад шуме древних хрстова.

Кроз његове хрскаве ђевреке⁴ девојке су већ обавиле прву пролећну мужу млека чак у три братска села.

⁴ Кроз округли колач који је личио на данашњи ђеврек, обављала се прва, пролећна мужа. Тим обредом се желела постићи зећа млечност стоке. После прве муже, животиње су и храњене комадићима обредног колача.

6.

Тим округлим колачем за стоку бог је дао први знак да је капија пролећа широм отворена и да је природа букнула од прве травке, прародитељке, коју је он прстом додирнуо и наредио јој да се множи. Од ње су кренуле траве, олистало је дрвеће, плануло цвеће, процвркутале птице и кише су постале краткотрајне и топле.

Девојке су цветним венцима већ окитиле све изворе и хранитељку реку, поред које су певале, чистим гласовима као виле.

7.

Мрња је обликовао колаче обичним ножем, брзо и вешто. Правио их је у облику звезда, полумесеца, детелине, кругова и сложеног цвећа.

Занет у свој посао, последњи је зачуо тешки звук звона, вику и топот коња испред кнежеве куће. У трену, завладала је тишина. Чак је и Касија, без речи, гледала како се окупљају људи око главне сеоске ватре, која се никад није гасила.

-УЗБУНА! Упад непријатељских коњаника, кнеже! На источном ободу шуме древних храстова, на обали реке!

8.

У кухињу је ушао главни кувар Југ у пуној ратној опреми. Пружио је своју мајсторску кецељу Мрњи.

- Ево, дечаче! Као једина мушка глава овде, ти ћеш наређивати! Касија, обустављајте израду колача и спремајте хлеб! Можда ће до ноћи требати хлеба за војску!

Мрња је рукама стегао кецељу и чудна нека и важна радост појавила му се у срцу, као да је добио златни ратнички штит.

9.

- Хтео бих да тај хлеб буде велик и засићујућ као... као за гладног змаја! - рекао је Мрња.

Касија га је за трен зачуђено погледала, али се брзо осмехнула и промрмљала:

- Само деца и богови преобликују свет како им је воља. Па, нек ти буде на вољу, дете!

А тада се покренула.

- Појачајте ватру! Спремите ражи и брдо пшеничног брашна! командовала је.

10.

Кад се светлост пригушила над линијом околних брда, вратили су се извиђачи.

- Страже су појачане на свим границама - објавио је кнез. - Вечерас ћемо светковати овде, у селу, у част Јаровита, заштитника свих наших добара. Наше су њиве посејане, наше су страже разбуђене. Делићемо вечерас хлеб, вино и песму! Нека дођу сви! И жене и деца!

11.

Запрепашћено усхићење појавило се на сваком лицу кад је Касија са три помоћнице изнела хлеб! Био је то највећи икада виђени хлеб. Жрец је прелио вино преко њега и позвао окупљене људе. Те вечери Мрња није с гађењем скинуо кецељицу. Била је на њему.

Први пут, у радости и поносу, желео је само да ћути.

12.

Испод пазуха неба, просијао је окрњени Месец. Ноћ је лагано старила.

Мрњу су ставили за први ратнички сто, до куvara Југа и самог кнеза! Осећајући умор у рукама, те ноћи Мрња је први пут докучио да ратници нерадо говоре. Њихова кажа била је песма или ћутање. Њихов запис био је тајни, онај који се не даје другима.

И мисли су му се одједном сложиле као колачићи на ватри: јунаци нису само ратници! Цело село које је изашло да слави у сенци блиског рата... све су то били јунаци! И жене у кухињи, и Касија, њене руке и смех... Јунаци су и тихе звезде и њихов чобанин... чак и струк босиљка⁵ забоден у хлеб... И у њему је била снага ватре, тиха и упорна, млада и прастара као опстанак сам, и као живот.

ЈУН – Прича о богу Световиду

Ако сте прочитали бајку о Успаваној Лепотици или Трновој Ружици, онда вам је сигурно јасно да је сваки посао са вилама врло компликован. Јер, увек се нађе нека охола и сујетна вила која се наљути што за њу није било столице на свечаној вечери, па прорекне новорођеном детету неку страшну судбину. Њен посао пророковања после морају да доврше три добре виле (које су имале место на свечаној вечери) и тако настане читава збрка, а и прича, разуме се.

У словенској митологији овај проблем решен је тако што су постојале само три виле које су прорицале судбину тек рођеној деци. Оне су се звале СУЂАЈЕ и њихове улоге биле су јасно подељене: прва је била стара и љута; опа је увек тражила, ни мање, ни више, него смрт новорођенчета; друга је била нешто блажа и давала је живот детету, али под условом да буде бледо, болешљиво и са неком телесном маном (шта им је, питаћете се с правом, али сачекајте)! На срећу, била је ту и трећа, млада лепа и добра вила, и она је све ублажавала и великодушно улепшавала. Да се те три виле не би свађале (а изгледа и да нису, јер свака је имала свој ресор жеља), кућа у којој се дете родило морала је да буде веома чиста и на столу је морао да заноћи тек испечен хлеб (који оне нису јеле) и остављен новчић, по могућству златник, кога оне, такође, нису дирале, мада су волеле да га виде!

И без обзира ком народу припадале, виле су свакако биле чудна бића, јер, све до једне, волеле су да се дуре и зановетају. За разлику од њих, у словенској митологији постојали су и добри, кућни духови по имену ГОСПОДАРЧИЋИ. Они су били нека врста вилењака и окупљали су се око кућног огњишта у коме се никад, баш никад, није гасила ватра. Поред чувања ватре, господар чини су водили рачуна о укупном благостању и добробити куће, као прави чланови породице. Они су мислили о свему. У причи која следи сусрешћете дружину четири господарчића који, нимало случајно, носе имена страна света. Наиме, наши преци, Стари Словени, били су веома поносни на своје знање о странама света. Ипак, много важнија од географских знања наших предака, јесте прича о богу Световиду, који се везује за месец јун, тадашњи ЧЕРЕШЊАР или ИЗОК.

Световид је био много значајнији пророк од вила суђаја, јер је у народу остао упамћен као један од најважнијих богова, а по неким предањима сматран је и врховним богом! У сваком случају, он је био бог рата и победе. Култни центар овог бога, храм на четири стуба, налазио се у балтско-

⁵ Босиљак је биљка која је имала важну улогу у магији, религији, медицини и поезији словенског народа. У српском народу њен значај је задржан до дана данашњег. Босиљак прати Србе од рођења до смрти, кроз све важне прилике у животу. Сматра се да је то божји цвет и он се сеје пре свих биљака у башти. Кад се жели рећи да је неки човек добар, онда се каже да му душа на босиљак мирише!

словенском граду Аркони. Сматрало се да бог Световид има четири главе и оне су стајале у вези са четири стране света.

Овај бог је у својим рукама држао такозвани рог изобиља, који је, сасвим намерно, био наливен вином. (И раније смо наглашавали велику љубав наших предака према овом производу.) Сваке године, после жетве, наливало се вино у рог, и по висини течности у њему предвиђала се будућа жетва, пошто је Световид био и бог плодности, сунчани бог. Његово име значи светло. То је био врховни бог, онај који допушта да видимо бели свет.

Уочи ратова и великих битака, при гатању, пророчког коња су наводили на три реда копаља: ако би се спотакао на леву ногу, то се сматрало лошим предзнаком, а ако би крочио десном ногом - добрим. Полазак десном ногом означавао је победу у рату! Коњ је, притом био оседлан, јер се сматрало да НЕВИДЉИВИ БОГ на том седлу седи и управља коњем!

Као знамења за Световида везују се коњ и петао: коњ као симбол победе у рату, а петао као објављивач дана, тј. победе светла над тмином.

И дан-данас, тамо где још има живине у близини људи, кукурикање петла је знак да је прошла глува поноћ и да су се чак и страшна, митолошка бића повукла у заслужен сан.

Каљави коњ

1.

Када се у кући младог бојаџије, нешто после поноћи, огласио плач новорођенчета, четири господарчића, окупљена око ватре, запљескала су и заиграла од узбуђења.

- Дечак! Јопет дечак! - узвикнуо је најстарији, звани Север. Био је то буцмасти човечуљак дуге косе, свезане у перчин.

- Сад наши господари имаду три сина! - рекао је осмехнути млади шегрт, господарчић Југ, појачавајући ватру испод котла с водом.

- Хеј, шта је сад ово?! Моја ушеса канда чују јоште један плач?! - јавио се и трећи, звани Исток. Он је био најснажнији господарчић, с jakim мишицама и вечитим осмехом испод дугих, густих бркова.

Само је четврти, по имену Запад, ћутао. Он је био растом највиши, лаконог и танан, више налик вилењаку, с дугим плавим локнама испод зелене капе коју је једноставно у трену збацио с главе и весело заиграо преко стола.

- Два дечака! Стигла су нам два дечака одједном! Близанци! - узвикнуо је Север.

- Сад ће их бити четири, као и нас што је... а то значи пуне руке посла! Богме и ноге! - узвикнуо је Југ.

- Без гунђурања... - јавио се Исток. - Дајте неког пића да наздравимо деци!

2.

Недуго потом, два повијена новорођенчета су лежала у колевци. У одсјају ватре са огњишта видела су се два округла румена лица и два прамена мрке косе.

Ноћ је већ старила и у кући је, после великог узбуђења, завладао мир. Отишле су и бабице, заспали су и родитељи... Само су господарчићи били будни и помало су штуцали од медовине, попијене дечацима уздравље.

- Биће го, хик... биће то риђа коса чим је дотакне сунце, упамтите, браћо! Словени се рађају с црном косом, ал' чекни само дан-два и та коса има да запламса као ватра, тако ти је то... - рекао је Исток.

- Не бригам ја за косу, него што ће оне три сад нахрупити још пре нег' што сване... - уздахнуо је Север.

Трећи, Југ, покушао је да се нашали.

- Уф... језа ми иде низ леђа кад помислим на ону прву бабетину... Како бисмо могли да их спречимо?! Да јој потуримо ногу да се опружи кол'ко је дуга...?!

3.

Пред само свитање зачуо се фијук и врата су се широм отворила. Господарчићи су се притајили. Срца су им лупала од хладноће и зебње кад се прва суђаја у црној одори надвила над колевком.

- Шта ће овој кући толики дечац?! - узвикнула је. - Не дам им живота!

Друга се злобно зацерекала и у осмеху показала само један велики жути зуб.

- Ма, нека живе, али нек' буду слабачки и болешљиви, бледи и тужни!

Кад' је трећа суђаја пришла колевци, господарчићи су угледали искричаво плаво светлуцање изнад ње.

- Ја сам ту да им дам срећу и дајем им дуг, дуг живот! Биће снажни и здрави, путоваће далеко и видеће света! Овај десни носиће заставу на рамену и војске ће га слушати! Овај леви носиће бели плашт од светла божијег и с боговима ће се виђати! Из сваке борбе изаћи ће јачи!

4.

Тако рече , а онда све три нестадоше у првом рују зоре.

- Ух, презнојише ме! - први се јави Север.

- Шта ова рече?! - прену се Исток. - Шта сте ви разабрали?!

- Ово је, како би' ја реко, изнад тога шта ја умедем да разаберем! - опет се јави Север, чешкајући своју браду.

- Биће велики и важни људи - тихо проговори Запад, господарчић вилинског изгледа.

У том часу, зачу се и први петао и над селом пуче черешњарски дан, с небом белим као млеко.

5.

Дечац добише имена Сјај и Соко.

И почеше да расту баш онакви како их је судбинским речима пипнула трећа суђаја.

Али, није им само она одредила путеве и прорекла живот.

Ту су била и четири мала пријатеља, верна господарчића, у чија имена је стао васцели свет: Север, Исток, Југ и Запад.

Соко је био риђ и пегав, снажан, борбен, а добродушан. Волео је коње и оружје.

Сјај је био риђ и пегав, снажан и миран. Све послове остављао је ако би зачуо да неко почиње какву причу.

Са петнаест напуњених лета, Соко оде са ратницима у борбу против саксонских и балтских племена.

Сјај се упути на далеки север, у Аркону, где је чуо да кров на тамошњем храму има боју прве булке што плане у житу.

Хтео је да служи богу Пророку, оном што је дао светло вида свему што постоји.

6.

Кад је, босоног, ушао кроз капије града, Сјај угледа на брдашцету дрвени храм украшен ситним обојеним дрворезом. У титрању подневне јаре из даљине, учинило му се, у трену, као да лебди у ваздуху изнад осталих кућа, па од задивљености остаде без даха.

А кад је крочио у његову чисту и хладњикаву унутрашњост и угледао огромни кип Световида са четири главе, које гледају на четири стране света, и рог изобиља у његовој руци, што наливен вином прориче летину, Сјај је знао да ће ту остати. Ту, у храму, код бога у дугом пурпурном огртачу. Код бога са луком и седлом и светлом целог свега, од његовог првог дана.

7.

- Млад си и снажан - рекао је Сјају стари жрец и повео га у коњушницу.

- Овде ће бити твој први посао. Стараћеш се о нашим коњима, а посебно о овом! Овај гиздави белац, видиш, он никад није узјахан, али га у јутрима опет каљавог и знојног затичемо. Њега да пазиш, разумеш ли?!

Сјај је климнуо главом.

8.

Прошла су два лета, наливена су вином два рога изобиља, а Сјај о свом брату гласа није чуо. Већ је и бели огртач понео и још два рога властитом руком долио, а о Соколу ништа није сазнао.

Тимарећи Видана, белог коња, загледајући се у дубину његовог црног ока као у какву тамну, дубоку воду, осећао је ипак неки спокој, јер светло које се искрило било је мирно и постојано.

Док не стигоше гласови о великом рату.

Војска се окупљала, са свих страна.

Ујединила су се сва племена јужна, источна, северна и западна.

- Млади жрече, нареди нека нам спреме коње, ујутру идемо на пут! И белог нек истимаре, Видана, он ће с нама да пророкује војсци! - објавио је Сјају стари жрец једне вечери. - Сва наша племена су се ујединила, чак и југ! Чак и југ! Соко, млади витез са југа, долази сутра са великом војском.

9.

Јахали су два дана кроз степу. Опет је био черешњар и дуго светло обданице путовало је с уморним и жедним коњима. Тек предвече, испод дугуљастих и лаких облака на обзорју, пред Сјајем се указа велика војска. Млада и лепа под заставама.

Стари жрец тада рече:

- Ујутру ћеш ти, као најмлађи Арконски жрец, извести Видана да крене кроз копља!

10.

Кад је, у цик зоре, пошао да изведе Видана, колена су му заклецала.

Небо је било тек одвојено од таме, као опна испод љуске јајета. Починчао је ветар, рани, топли ветар сушнога лета.

Војска је стајала на трави, без покрета и гласа.

Коњ је био пред копљима. Али, какав коњ?! Каљавији и ознојенији него икад. Окупљена војска с неверицом је гледала у пророчког коња. Зебња је стајала на свим лицима.

- Синоћ сам га истимарио, оче! - тихо је рекао Сјај.

- Мир! Ти знаш ко је на њему ноћас јахао све до мочвара на граници са освајачима! И слушај ме добро, ни очињем виду није дато да сагледа све, нити је све онако како се види!

- Ко ће то овој младој војсци објаснити? - прошапутао је Сјај.

- Он, каљави коњ... ко други?! Само га пусти... - мирно рече жрец. Несигурним погледом Сјај опет клизну по грудима Видановим и по невеселој војсци. А тада, као да му нешто шапну речи које ће он дошапнути коњу:

- Хајде, Видане! Покажи да ли је истина све што си у ноћи видео и све што сам ја у твом оку видео, и све што ће ова војска да види!

Настао је мук.

Видан је фркнуо и оклевао који трен, а онда је чврсто и сигурно, десном ногом, загалопирао.

- Загазио је десном ногом! Победићемо! - викну ратник са сјајном кацигом испод које је вирио риђи перчин, па подиже увис блистави мач.

- Победа!!! - заорило се из многих грла.

Настаде поклич и граја! Војници су скакали увис, грлили се и љубили!

- Победићемо!

И нико не погледа, осим Сјаја, нико и не виде како се Ви- дан, кад пројаха кроз копља, само отисну лагано у даљину, и с пурпурним крилима залепрша у небо као каква птица, која се за трен помеша с руменилом зоре и нестале у сјају тек рођених, првих сунчевих зракова.

11.

Под руком младог жреца клечао је војсковођа с кацигом испод које је дрско вирио риђи перчин.

Соко!

- Устани! Сад да те загрлим! - рекао је Сјај свом брату. У том снажном загрљају истопило се време и помешале су се стране света.

Били су у њему и огртач и застава, већ како је речено.

12.

А далеко, далеко на југу, у исто свитање, препирала су се четири господарчића око ватре.

- Биће велики рат! - прогунђао је Север.

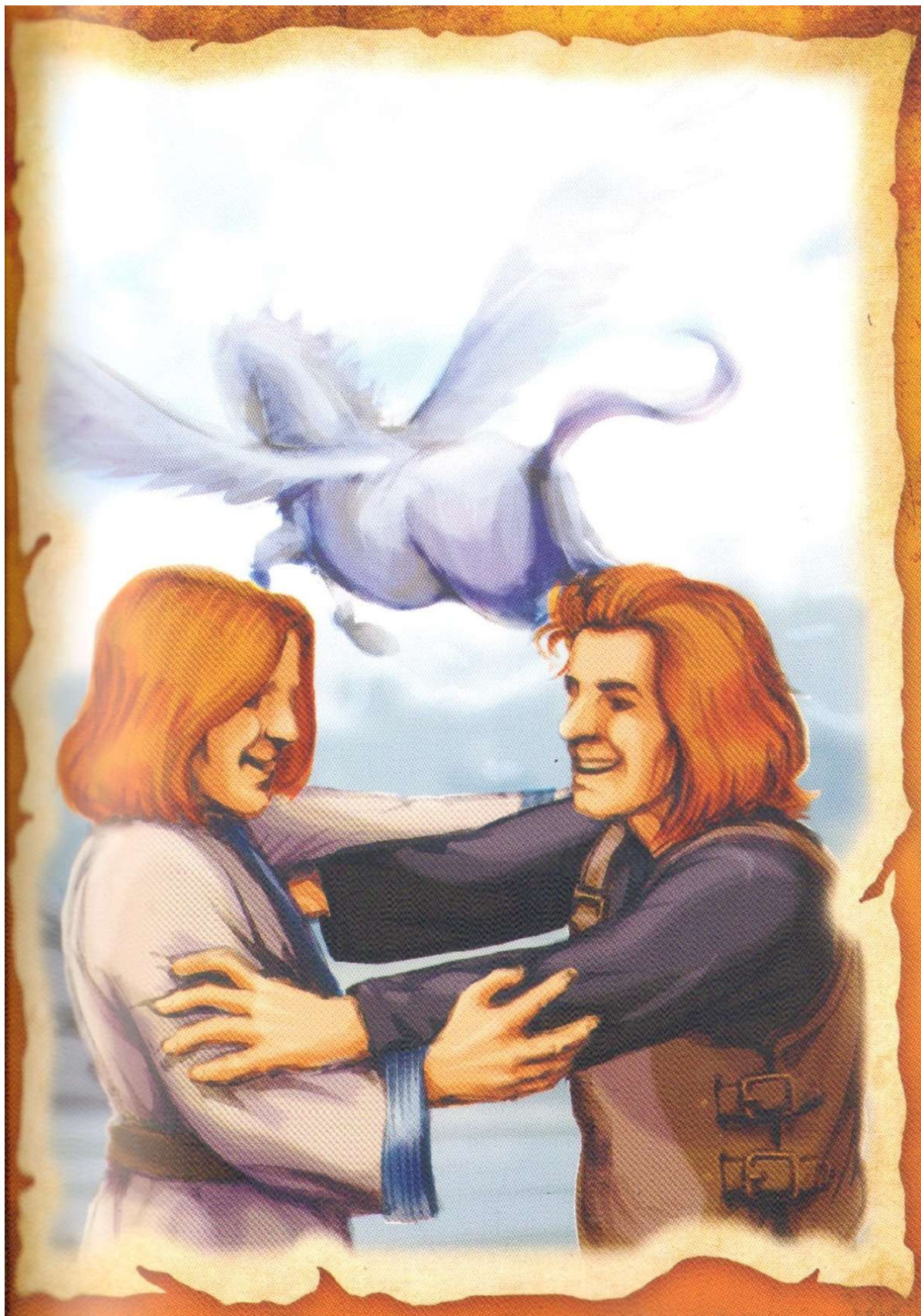
- Не бригај! Дечаци ће се вратити, знаш шта је напослетку рекла трећа суђаја - одговорио му је са осмехом Исток.

- Ма, не бринем, нег' сам их пожелио!

- Види се то, јашта! - заинатио се Исток.

- Како се то види? - забрундао је Север.

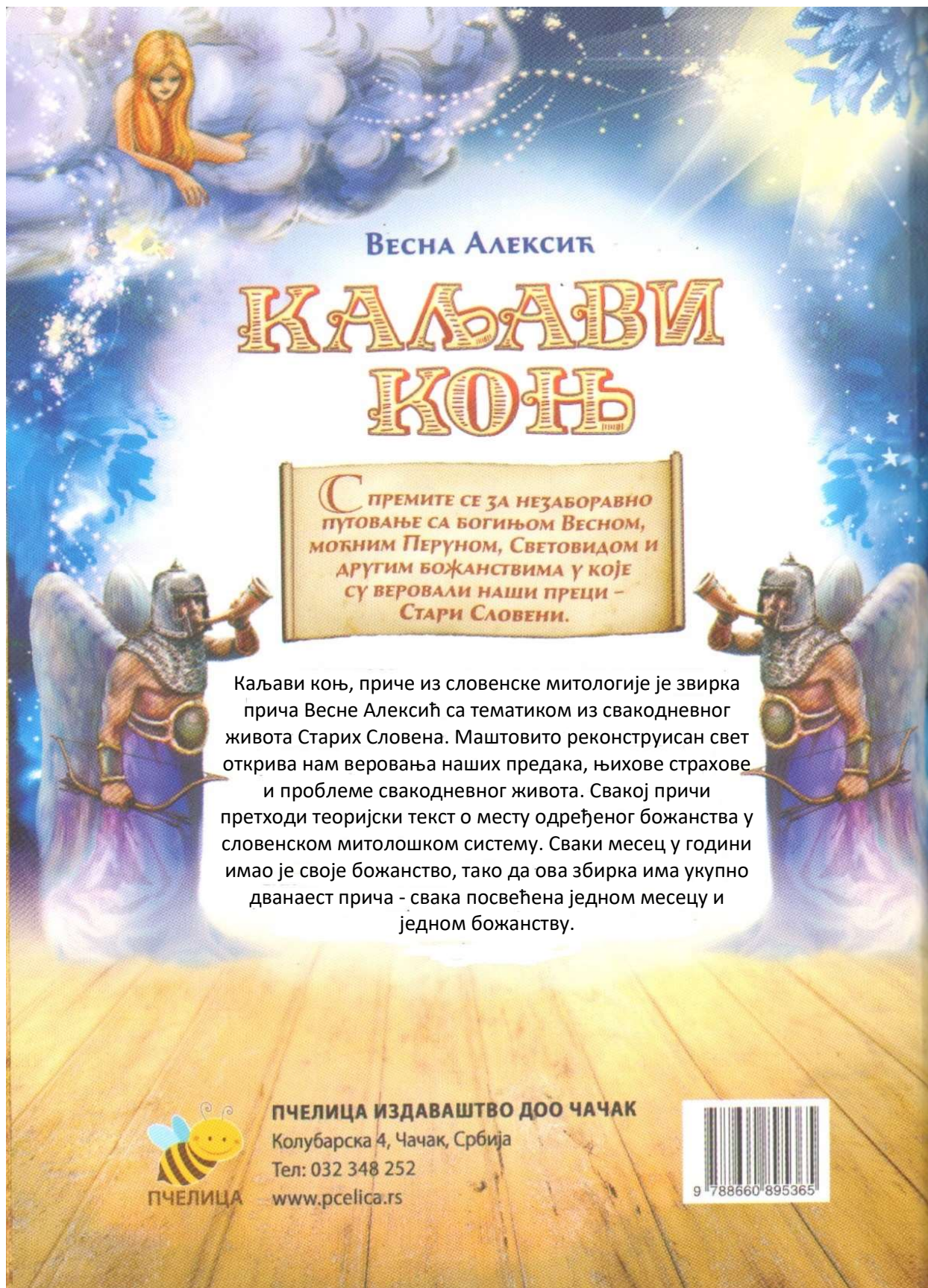
- Лепо! И међу свим видљивим стварима овога света, видљивије од рата и мача, и Сунца, ако ћемо поштено - видљивије је срце које воли, макар било и гунђаво ко што је твоје... па ти сад види шта ћеш с тим!

Коришћена литература

- Зечевић, Слободан, Митска бића српских предака, Службени гласник, Београд, 2008.
- Зечевић, Слободан, Српска етномитологија, Службени гласник, Београд, 2008.
- Петровић, Сретен, Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу, Народна књига, Београд, 2004.
- Словенска митологија - енциклопедијски речник, Цептер свет, Београд, 2001.
- Српски митолошки речник (група аутора: Кулишић, Петровић, Пантелић), Нолит, Београд, 1970.
- Чајкановић, Веселин, Речник српских народних веровања о биљкама, Српска књижевна задруга, Београд, 1994.

ВЕСНА АЛЕКСИЋ

КАЉАВИ КОЊ

С ПРЕМИТЕ СЕ ЗА НЕЗАБОРАВНО
ПУТОВАЊЕ СА БОГИЊОМ ВЕСНОМ,
МОКНИМ ПЕРУНОМ, СВЕТОВИДОМ И
ДРУГИМ БОЖАНСТВИМА У КОЈЕ
СУ ВЕРОВАЛИ НАШИ ПРЕЦИ –
СТАРИ СЛОВЕНИ.

Каљави коњ, приче из словенске митологије је збирка прича Весне Алексић са тематиком из свакодневног живота Старих Словена. Маштовито реконструисан свет открива нам веровања наших предака, њихове страхове и проблеме свакодневног живота. Свакој причи претходи теоријски текст о месту одређеног божанства у словенском митолошком систему. Сваки месец у години имао је своје божанство, тако да ова збирка има укупно дванаест прича - свака посвећена једном месецу и једном божанству.

ПЧЕЛИЦА

ПЧЕЛИЦА ИЗДАВАШТВО ДОО ЧАЧАК

Колубарска 4, Чачак, Србија

Тел: 032 348 252

www.pcelica.rs

9 788660 895365